

Т.О. Сідорова, канд. екон. наук

Г.Г. Лисак

ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДТРИМКИ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Розглянуто питання визначення місця фінансового аналізу в сучасній структурі економічного аналізу, його суті та змісту; подано класифікацію методів та моделей, які використовуються в аналізі фінансово-господарської діяльності, їх стислий опис із визначенням сильних та слабких сторін. Проведено порівняльну оцінку сучасних методик аналізу фінансового стану підприємства та визначено шляхи їх удосконалення.

Рассмотрен вопрос определения места финансового анализа в современной структуре экономического анализа, его сущность и содержание; дана классификация методов и моделей, используемых в анализе финансово-хозяйственной деятельности, их краткое описание с обозначением сильных и слабых сторон. Проведена сравнительная оценка современных методик анализа финансового состояния предприятия и выявлены направления их совершенствования.

The question of location of financial analysis is considered in the modern structure of economic analysis, his essence and maintenance; classification of the methods and models, used in the analysis of financially-economic activity, their short description, is given with denotation of strengths and weaknesses. The comparative estimation of modern methodologies of analysis of the financial state of enterprise is conducted and directions of their perfection are educed.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Підвищення гнучкості та швидкості управління на підприємстві в умовах сучасної економіки може бути досягнуте за рахунок застосування математичних моделей та інструментів, що дозволяють оптимізувати підготовку управлінських рішень. Ухвалення якісних управлінських рішень ґрунтується, передусім, на комплексній оцінці фінансового стану підприємства.

З огляду на те, що підприємство саме по собі є складною соціально-економічною системою, яке функціонує в умовах невизначеності, отримання таких оцінок є складним завданням не лише з економічної, але і з математичної точки зору. Як наслідок, зростає актуальність розробки економіко-математичних моделей, які можуть дозволити здійснювати комплексну оцінку фінансового стану підприємства з достатньою точністю та надійністю.

Комплексний підхід до оцінки фінансового стану підприємства ґрунтується на побудові системи показників, які характеризують усі істотні сторони діяльності підприємства, що знаходяться в певному взаємозв'язку один з одним і надають необхідну й достатню інформацію для ухвалення управлінського рішення.

Існуючі методики фінансового аналізу не дозволяють повною мірою врахувати наявність усіх можливих взаємозв'язків, що проявляються в системі фінансових показників, і оцінити вплив показників один на одного. Тому актуальним є дослідження методів і моделей, що використовуються у фінансовому аналізі, виявлення їх основних характеристик, можливостей, а також сильних і слабких сторін; здійснення порівняльної оцінки основних методик аналізу фінансового стану підприємства та виявлення напрямів їх вдосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти фінансового аналізу діяльності підприємств досліджено в працях таких вітчизняних економістів: Є.В. Мних, Ф.Ф.Бутинця, П.І. Гайдучького, М.Я. Дем'яненка, Т.Г. Кірейцева, Ю.Я. Литвина, В.Г. Лінника, В.Б. Моссаковського, П.Т. Саблука, М.Д.Білика, В.Я. Плаксієнка та інших.

Вивчення зв'язку бухгалтерського обліку та фінансового аналізу є предметом дослідження українських та зарубіжних учених-економістів, таких як І.А. Бланк, Є.Г. Брігхем, Т.Б. Берднікова, К.В. Ізмайлова, В.В. Ковальов, Л.А. Лахтіонова, С.Ф. Голов, В.М. Домбровський та багатьох інших.

Проте проблеми фінансового аналізу підприємств за різних форм власності та різних форм господарювання вивчені недостатньо, хоча їм приділяється багато уваги в економічній літературі та повсякденній діяльності підприємств. Тому особливого значення набувають теоретичні дослідження побудови методики проведення комплексного фінансового аналізу суб'єктів господарювання різних форм власності, чим і обґрунтовується актуальність обраної теми.

Мета та завдання статті. Метою статті є визначення місця фінансового аналізу в сучасній структурі економічного аналізу, його суті, змісту та ролі в прийнятті управлінських рішень. Відповідно до вказаної мети в роботі поставлені та вирішені наступні завдання:

- провести дослідження методів і моделей, що використовуються у фінансовому аналізі, виявити їх основні характеристики, можливості, а також сильні та слабкі сторони;
- здійснити порівняльну оцінку основних методик аналізу фінансового стану підприємства та виявити напрями їх удосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах реформування бухгалтерського обліку комплексний фінансовий аналіз, як важливий елемент аналітичної роботи, стає одним із головних інструментів управління діяльністю підприємств, оскільки саме він дає повну, всебічну характеристику фінансового стану підприємства, необхідну для управління фінансовою стійкістю, ліквідністю та платоспроможністю підприємства й забезпечення конкурентоспроможності його продукції в довгостроковому періоді.

Загалом комплексний аналіз та оцінка фінансової звітності підприємства передбачає визначення економічного потенціалу суб'єкта господарювання або, іншими словами, вона дає змогу забезпечити ідентифікацію його місця в економічному середовищі. Аналіз та оцінка майнового та фінансово-економічного стану підприємства створює необхідну інформаційну базу для прийняття різноманітних управлінських та фінансових рішень щодо проблемних питань купівлі-продажу бізнесу, напрямів виробничого розвитку, залучення чи здійснення інвестицій тощо.

Під фінансовим аналізом мається на увазі сукупність аналітичних процедур, що ґрунтуються на інформації фінансового характеру та призначені для оцінки фінансового стану й ефективності господарювання суб'єкта, перспектив його розвитку та ухвалення управлінських рішень [1; 4].

Із точки зору ухвалення управлінських рішень фінансовий аналіз виконує допоміжну функцію, яка проявляється в двох аспектах. По-перше, аналіз є лише проміжним етапом у процесі ухвалення рішень. По-друге, результати проведеного аналізу є лише одним з аргументів, що враховуються під час ухвалення рішення. І не виключений той факт, що остаточно прийняте рішення може бути абсолютно іншим – не таким, як припускають результати проведеного аналізу.

Тому фінансовий аналіз слід трактувати не як самостійний науковий напрям, а як виключно важливий елемент структури економічного аналізу. Іншими словами, фінансовий аналіз є необхідною, але недостатньою умовою ефективної системи управління.

У процесі аналізу фінансового стану підприємства необхідно дотримуватися наступних основних етапів: оцінка надійності інформації, читання інформації, застосування аналітичних процедур. Крім того, слід також враховувати інтереси різних груп користувачів (власників, податкових служб, статистичних органів та ін.). Залежно від цього розрізнятимуться і завдання аналізу.

Завдання, що вирішуються, а також пріоритети у виборі ключових напрямів фінансового аналізу залежать також від часового аспекту його проведення. У зв'язку з цим, виділяють короткостроковий і довгостроковий фінансовий аналіз.

Основними цілями фінансового аналізу є:

- оцінка фінансового стану підприємства;
- виявлення змін у фінансовому стані в просторово-часовому розрізі;
- виявлення основних чинників, що викликали зміну фінансового стану;
- виявлення чинників, сприяючих підвищенню ефективності діяльності;
- створення надійної інформаційної бази для ухвалення фінансових (управлінських) рішень і планування діяльності підприємства.

Досягнення цілей фінансового аналізу здійснюється за допомогою спеціальних методів і моделей. У ході дослідження нами детально розглянуто найповнішу класифікацію методів фінансового аналізу, у якій виділяються неформалізовані (логічні) і формалізовані групи. Вибір використання того або іншого методу визначається виробничими або господарськими завданнями, що вирішуються [2; 4].

У той же час проведене дослідження показало, що не достатньо опрацьованим є питання використання методів фінансового аналізу для оцінки фінансового стану підприємства.

У результаті дослідження найбільш популярних на сьогодні математичних моделей, що використовуються вживаних у фінансовому аналізі, зроблено висновок про обмеженість їх застосування, оскільки вони мають локальний характер і застосовуються або для управління (управління запасами – модель Уілсона; управління грошовими коштами – модель Баумола, Миллера-Орра), або для прогнозування фінансового стану підприємства (модель Брауна або Альтмана). При цьому ці моделі не можуть бути використані для виявлення взаємозв'язків і залежностей у системі фінансових показників [3].

Грунтуючись на позиціях системного та комплексного підходу, можна розробити методіку, яка дозволить проводити комплексний аналіз і оцінку фінансового стану підприємства, а також використати результати аналізу в прогнозуванні та плануванні фінансово-господарської діяльності.

Аналізуючи найбільш відомі праці з фінансового аналізу, можна відзначити два основні типи відмінностей у запропонованих методиках:

– за видом характеристик, що включаються в загальну оцінку фінансового стану;

– за складом показників, що використовується.

Крім того, як показують дослідження, під час оцінки фінансового стану найчастіше застосовується аналіз ліквідності, фінансової стійкості, рентабельності та поточної діяльності (ділової активності). При цьому перші дві групи показників характеризують платоспроможність підприємства, а другі дві – ефективність його діяльності.

На основі аналізу різних методик можна зробити висновок, що вони так або інакше ґрунтуються на розрахунку фінансових показників (оперативних коефіцієнтів). Тому розробка математичної моделі оцінки фінансового стану підприємства повинна бути також здійснена на основі використання оперативних коефіцієнтів з урахуванням чотирьох перелічених вище напрямів.

У той же час можна відмітити низку проблем, пов'язаних використанням та із інтерпретацією коефіцієнтів, розрахованих на базі фінансової звітності, зокрема:

– залежність значень коефіцієнтів від надійності та порівнянності показників, що беруть участь у їх розрахунку;

– можливість кореляції чинників, що впливають на чисельник і знаменник коефіцієнта;

– множинність коефіцієнтів, які використовуються в аналізі, що ускладнює оцінку фінансового положення підприємства.

Вирішення проблеми множинності аналітичних коефіцієнтів можливе із застосуванням методів комплексної оцінки фінансового стану підприємства. У ході дослідження цих методів встановлено, що їх можна звести до чотирьох методів, що стали останнім часом популярними: метод рейтингової оцінки, метод бальної оцінки, метод динамічного нормативу (ДН) і метод головних компонент [1; 4].

Порівняльна характеристика вказаних методів показала, що до теперішнього часу залишається невирішеною проблема кореляції чинників, які впливають на чисельник і знаменник фінансових показників. Так, наприклад, у методі ДН облік кореляції чинників можливий лише для тих фінансових показників, для яких встановлено співвідношення «швидше». У методі головних компонент, що використовує складний математичний апарат, у процесі скрутки показників виникає ефект взаємопогашення, тобто негативні значення одних показників компенсуються позитивними значеннями інших.

На нашу думку, проблему кореляції чинників під час формалізації можна трактувати як прояв інтерференції (накладення) початкових даних, що використовуються для розрахунку фінансових

показників. Іншими словами, одні й ті самі початкові дані використовуються для розрахунку абсолютно різних показників. Наприклад, коефіцієнт поточної ліквідності ($K_{пл} = \text{ПА}/\text{КП}$) і рентабельність поточних активів ($\text{РП}_A = \text{Прибуток}/\text{ПА}$) відносяться до показників абсолютно різних груп, проте для розрахунку цих показників використовують величину поточних активів (ПА).

Із числа можливих напрямів удосконалення розглянутих методик фінансового аналізу, можна виділити наступні:

- необхідно вдосконалювати систему використання та інтерпретації коефіцієнтів, розрахованих на базі фінансової звітності. При цьому необхідно врахувати кореляцію окремих чинників, які впливають на чисельник і знаменник фінансових показників;
- слід приділяти належну увагу використанню результатів фінансового аналізу для прогнозування та планування фінансово-господарської діяльності підприємства;
- методики фінансового аналізу повинні надавати можливість визначати конкретні кроки для поліпшення, стабілізації або контролю фінансового стану підприємства;
- необхідно досить детально розглядати використання сучасного програмного інструментарію в прив'язці до конкретної методики з метою зацікавлення бухгалтерів і економістів автоматизацією аналітичної роботи;
- під час використання методик комплексної оцінки слід розробляти механізм якісної інтерпретації розрахованих інтегрованих показників.

Висновки. 1. Досліджено основні методи та моделі, що використовуються в аналізі фінансово-господарської діяльності підприємства. Виявлено їх основні характеристики, можливості, а також сильні і слабкі сторони. З урахуванням цього зроблено висновок про необхідність розробки математичної моделі для комплексної оцінки фінансового стану підприємства.

2. Проведено порівняльну оцінку основних методик аналізу фінансового стану підприємства, у результаті чого виявлено їх найбільш суттєві відмінності, а також напрями їх удосконалення.

Список літератури

1. Губина О.В. Анализ финансово-хозяйственной деятельности : практикум. / О. В. Губина, В. Е. Губин. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ФОРУМ: ИНФРА-М, 2012. – 192 с.

2. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / М. Д. Білик [та ін.]. – К. : КНЕУ, 2011. – 592 с.
3. Облік і аналіз зовнішньоекономічної діяльності : навч. посібник / за ред. Ф. Ф. Бутинця. – Житомир : Рута, 2010. - 544с.
4. Ізмайлова К. В. Сучасні технології фінансового аналізу : навч. посібник / К. В. Ізмайлова. – К. : МАУП, 2012. – 52 с.
5. Нестеренко Ж. К. Удосконалення методики проведення комплексного аналізу фінансової звітності підприємств [Електронний ресурс] / Ж. К. Нестеренко. – Режим доступу : <[http:// www.rusnauka.com/12_KPSN_2009/Economics/44687.doc.htm](http://www.rusnauka.com/12_KPSN_2009/Economics/44687.doc.htm)>.
6. Филатов С. В. Некоторые вопросы совершенствования методов комплексной оценки финансового состояния предприятия / С. В. Филатов // Экономика, статистика и информатика. Вестник УМО, МЭСИ. – 2012. – № 15. – С. 6–8.
7. Шеремет О. О. Фінансовий аналіз : навч. посіб./О. О. Шеремет. – К. : Кондор, 2010. – 196 с.

Отримано 01.08.2013. ХДУХТ, Харків.

© Т.О. Сідорова, Г.Г. Лисак, 2013.